

Wojciech Kalinowski

Europejski Rok Ochrony Zabytków - 1975 w wydawnictwach RFN

Ochrona Zabytków 29/3 (114), 216-217

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EUROPEJSKI ROK OCHRONY ZABYTKÓW — 1975 W WYDAWNICTWACH RFN

Kampania ochrony europejskiej architektury historycznej podjęta przez Radę Europejską a zwłaszcza przez organizację Europa Nostra¹ była inspiracją do uchwalenia roku 1975 „Europejskim Rokiem Ochrony Zabytków”. Dzięki poparciu przez ICOMOS obchody tego roku objęły niemal wszystkie kraje europejskie. Warto jednak zdać sobie sprawę z odmiennej roli tego typu imprezy w krajach kapitalistycznych i w krajach socjalistycznych, gdyż wówczas w prawidłowy sposób ocenić możemy osiągnięte efekty propagandowe.

W większości krajów socjalistycznych istnieją ustalone ramy organizacyjne służby konserwatorskiej, której działalność oparta jest na ogólnopaniństwowych przepisach prawnych, zabezpieczające możliwość ingerencji w stosunku do wszystkich obiektów zabytkowych, niezależnie od ich prawnej sytuacji własnościowej. Ochrona zabytków w tych krajach nie wymaga różnych „akcji”, lecz stałego, sumiennego wykonywania obowiązków zarówno przez władze konserwatorskie, jak i wszystkich obywateli, na których ciąży obowiązek zachowania dla przyszłości dóbr kultury. Inaczej przedstawia się ta sprawa w wielu krajach kapitalistycznych, gdzie często — jak na przykład w RFN² — nie ma ujednoliconego ustawodawstwa w zakresie ochrony zabytków, gdzie lokalne władze poszczególnych krajów mają poważne trudności z ochroną budowli historycznych, znajdujących się we władaniu osób czy firm prywatnych. W tych krajach Europejski Rok Ochrony Zabytków był okazją do rozwinięcia szerokiej akcji propagandowej, mającej na celu uświadomienie najszerszym kręgom społecznym znaczenia ochrony spuścizny historycznej i mobilizację władz terenowych, organizacji fachowych i społecznych we wspólnym dążeniu do ratowania zabytków architektury, a zwłaszcza miejskich zespołów historycznych, dla przyszłych pokoleń.

Nic więc dziwnego, że w RFN ukazało się szczególnie dużo różnego typu wydawnictw oznaczonych symbolicznym znakiem Europej-

skiego Roku Ochrony Zabytków, tj. sylwetkami budowli zabytkowych w kole. Niniejszy przegląd, oparty na wyrywkowym materiale jaki dotarł do rąk autora, nie pretenduje do całościowej analizy dorobku wydawniczego RFN w tym okresie, lecz pragnie jedynie zwrócić uwagę czytelników polskich na niektóre publikacje. Próbę krytycznego podsumowania osiągnięć Roku Ochrony Zabytków w RFN przedstawił W. Bornheim³.

W ramach programu realizacji modelowych rewaloryzacji miejskich dzielnic zabytkowych, do którego Narodowy Komitet RFN Europejskiego Roku Ochrony Zabytków zgłosił projekty i realizację pięciu miast⁴, ukazało się pięć zeszytów opublikowanych przez tenże komitet, poświęconych metodzie projektowania i zaawansowaniu prac konserwatorskich w następujących zgłoszonych ośrodkach historycznych: Alsfeld, Berlin, Rothenburg ob der Tauber, Trier i Xanten⁵. Cztery z nich to ośrodki średniowieczne o znacznej ilości zabytków architektonicznych, wymagające szczególnych studiów i analiz, które programem swym nie odbiegają od metod ogólnie przyjętych. W projektach natomiast zwraca uwagę duży nacisk położony na sprawy komunikacji kołowej i pieszej (liczne ciągi piesze), rozmieszczenie usług oraz na harmonijne połączenie nowej zabudowy z istniejącymi zespołami historycznymi (Xanten). Odmienny charakter mają studia przedstawione dla Berlina, gdzie tematem są bloki zabudowy z drugiej połowy XIX w., adaptowanej na współczesne cele mieszkaniowe. Ten oficjalny program uzupełniony został tzw. Narodowym Programem Uzupełniającym, w ramach którego przedstawiono problemy trzech miast: Bambergi, Lübecki i Ratzbony, zawarte w osobnym zeszycie⁶.

Sprawy miast historycznych znalazły również wyraz w publikacjach terenowych urzędów konserwatorskich. I tak np. Krajowy Konserwator Nadrenii (Landeskonservator Rheinland) kolejnie zeszyty swego wydawnictwa

schutzjahr 1975, „Kunstchronik”, XXIX, 1976, z. 3, s. 61—68.

⁴ Oczywiście prace w tych miastach nie zostały rozpoczęte w 1975 r., lecz trwają już od wielu lat.

⁵ D 1 — Alsfeld, Deutsche Nationalkomitee für das Europäische Denkmalschutzjahr 1975, Berlin 1975, ss. 32; D 2 — Berlin, tamże, ss. 32; D 3 — Rothenburg ob der Tauber, tamże, ss. 28; D 4 — Trier, tamże, ss. 36z D 5 — Xanten, tamże, ss. 32.

⁶ 3 *Beispielstädte: Bamberg, Lübeck, Regensburg*, Deutsche Nationalkomitee für das Europäische Denkmalschutzjahr 1975, Berlin 1975, ss. 72. Prócz tego tenże Komitet wraz z Komisją UNESCO w RFN wydały popularną broszurkę na temat przyszłości miast zabytkowych: P. Breitling, D. Wildeman, G. Gaentzsch, *Historische Städte -- Städte für morgen*, wyd. 1—4, Köln 1974—1976, ss. 80.

¹ Przewodniczący stowarzyszenia Europa Nostra, parlamentarzysta brytyjski Duncan Sandys, stanął również na czele Komitetu Organizacyjnego Europejskiego Roku Ochrony Zabytków — 1975. Zob. K. Pawłowski, *Międzynarodowy Rok Ochrony Zabytków — 1975*, „Ochrona Zabytków”, XXVIII, nr 1, s. 5—12.

² RFN nie ma federalnej ustawy o ochronie dóbr kultury. Poszczególne kraje posługują się różnymi ustawami, niekiedy jeszcze z okresu przed pierwszą wojną światową. Z nowych ustaw odnotować należy ustawę o ochronie zabytków w Hesji, wydaną w 1975 r. W RFN nie istnieje również federalne ministerstwo kultury, jak też nie ma centralnego urzędu konserwatorskiego.

³ *Empfehlungen des Deutschen Nationalkomitees für das Europäische Denkmalschutzjahr 1975 zum Denkmalschutz und Denkmalpflege*, Bonn b.r.w.; W. Bornheim gen. Schilling, *Das Europäische Denkmal-*

(„Arbeitsheft”, z. 9—14) opatrzył symbolem Europejskiego Roku Ochrony Zabytków⁷. Zwraca uwagę fakt, że oprócz szczegółowego omówienia studiów i projektu „modelowego” miasta Xanten, wiele miejsca poświęcono sprawie ochrony zespołów mieszkaniowych schyłku XIX i początku XX w. (Aachen, Duisburg, Oberhausen, Bonn). Organizacja Inter Nationes, poświęcona zagadnieniom współpracy międzynarodowej, wydała interesującą publikację w języku angielskim⁸, zawierającą nie tylko historię i organizację służby konserwatorskiej w Niemczech, ale zestawienie licznych przykładów zrealizowanych prac restauracyjnych oraz wykaz urzędów konserwatorskich w RFN. Wydaje się, że jest to bardzo dobry przykład publikacji informacyjnej przeznaczonej na zagranicę.

Również organy oficjalne RFN włączyły się w działalność wydawniczą Europejskiego Roku Ochrony Zabytków — 1975. Federalne Ministerstwo Organizacji Przestrzeni, Budownictwa i Urbanistyki, jeden z zeszytów swej serii wydawniczej poświęciło sprawom „budownictwa zasługującego na zachowanie”⁹. Warto też odnotować, że w tejże serii wydawniczej ukazał się wcześniej obszerny zeszyt poświęcony zagadnieniom ochrony i przebudowy historycznych ośrodków miejskich za granicą¹⁰, przygotowany na podstawie materiałów zebra-

nych przez grupę wyłonioną z Narodowego Komitetu RFN UNESCO. Zawiera on dość dużo materiału o Polsce (Kraków, Lublin, Sandomierz, Toruń, Warszawa), ustosunkowując się bardzo pozytywnie do naszego dorobku w tym zakresie, lecz niestety na podstawie nie najlepszych informacji.

Bardzo dużo wydawnictw ukazało się z inicjatywy różnych stowarzyszeń lokalnych. Przykładowo wymienić tu można następujące: broszura informacyjno-propagandowa wydana przez Aktion Gemeinsinn e. V.¹¹ (Stowarzyszenie Niezależnych Obywateli), związana przede wszystkim z propagowaniem społecznych inicjatyw mieszkańców, liczne publikacje związane z okolicznościowymi wystawami (*Wuppertal wiederentdeckt*¹², *Industrie-Architektur in Westfalen*¹³) czy wreszcie liczne broszury władz lokalnych¹⁴.

Rok wydawniczy 1975 był w RFN obfity w publikacje o ochronie dóbr kultury, które — mimo jednorazowości akcji Europejskiego Roku Ochrony Zabytków — wejdą na trwałe do metodycznego dorobku służby konserwatorskiej RFN nie tylko ze względu na zawarty materiał informacyjny, ale też ze względu na staranną formę edytorską.

prof. dr Wojciech Kalinowski
Ośrodek Dokumentacji Zabytków
Warszawa

⁷ Konserwator Nadrenii rozpoczął od 1971 r. wydawanie „Arbeitshefte” („Zeszytów Roboczych”) poświęconych wybranym zagadnieniom dokumentacji i konserwacji zabytków. Z symbolem Europejskiego Roku Ochrony Zabytków — 1975 ukazały się: Arbeitsheft 9: *Xanten*, Köln 1975, ss. 152; 10 — *Blocksanierung in der Kölner Neustadt*, bearbeitet von einer Arbeitsgruppe des Fachbereiches Architektur der Fachhochschule Köln, Köln 1975, ss. 100; 11 — *Das Frankfurter Viertel in Aachen (1872—1914)*, bearbeitet von Peter Ruhna u, Köln 1975, ss. XXX; 12 — *Vier Siedlungen in Duisburg (1925—1930)*, bearbeitet von Eberhardt Grunsky, Köln 1975, ss. 60; 13 — *Die Bruno Möhring — Siedlung Am Grafenbusch in Oberhausen (1910—1922)*, bearbeitet von Roland Günte und Bodo Herzog, Köln 1975, ss. XXX; 14 — *Wir verändern ein Stückchen Bonn... Dokumentation über Neubaupläne einer Versicherungsgesellschaft in der Bonner Südstadt*, bearbeitet von der Bürgerinitiative Heroldbauzen in Verbindung mit dem Kunsthistorischen Institut der Universität Bonn und dem Arbeitskreis historisches Stadtgefüge, Köln 1975, ss. 284.

⁸ *The Conservation of Historical Monuments in the Federal Republic of Germany. History — Organisation — Tasks — Case — histories*, Inter Nationes Bonn-Bad Godesberg, Munich 1974, ss. 127.

⁹ Schriftenreihe „Stadtentwicklung” des Bundesministers für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau. 02.003. *Praxis des Umgangs mit erhaltenswerter Bausubstanz*, zusammengestellt von der Arbeitsgruppe „Recht und Steuerfragen” des Deutschen Nationalkomitees für des Europäisches Denkmalschutzjahr 1975 und Edgar Hein, Bonn 1975, ss. 94.

¹⁰ Tamże. 02.002. *Sanierung historischer Stadtkerne im Ausland*, vorgelegt vom Arbeitskreis „Historische Stadtkerne” der Deutschen UNESCO-Kommission, Bonn 1975, ss. 328. Poszczególne kraje były opracowane przez zespoły zapoznające się na miejscu z zakresem prowadzonych studiów i prac, następnie powielone osobno do dyskusji.

¹¹ P. M. Bode, *Unser Lebensraum braucht Schutz. Denkmalschutz*, Aktion Gemeinsinn e. V., Bonn-Bad Godesberg, 1975, ss. 48.

¹² M. Metschies, *Wuppertal wiederentdeckt*, Kunst- und Museumsverein Wuppertal, Bergisches Geschichtsverein e. V., Kulturmat der Stadt Wuppertal, wyd. 2, Wuppertal 1975, ss. 202.

¹³ E. G. Neumann, *Industrie-Architektur in Westfalen. Zeugen der Technikgeschichte*, Wanderausstellung der Vereinigung Westfälischen Museen u. Landesamt für Denkmalpflege, Münster 1975, ss. 28.

¹⁴ E. O. Hofmann, H. Jäkel, *Alsfeld*, Stadtverwaltung Alsfeld, Alsfeld 1975, ss. nlb. 12.

THE EUROPEAN YEAR OF ARCHITECTURAL HERITAGE, 1975, AS REFLECTED IN PUBLICATION OF GERMAN FEDERAL REPUBLIC

The author presents some of the publications issued in GFR on the occasion of the European Year of Architectural Heritage. As regards historical monuments protection, GFR is a peculiar country, which is due to its administration: the whole of the country is divided into Lands and therefore lacks uniform legislation. The year 1975 was an

occasion of a propaganda campaign planned on a wide scale. This found expression in numerous publications dealing with revalorization of historical urban districts and historical towns and with other matters connected with historical monuments protection.